

Glazba u katehezi*

Đuro Tomašić

Iz razgovora sa sestrama katehisticama o ulozi glazbe u katehezi i o kvalitetama glazbe kao pomoćnog sredstva u katehezi, o pjesmaricama, glazbalima, gramofonu i magnetofonu i svim ostalim pomoćnim sredstvima koja su potrebna da se glazba može realizirati, zaključio sam da čč.ss. katehisticice načelno poznaju, više iz vlastitog iskustva, ulogu glazbe općenito u životu čovjeka, pa čak i njenu primjenu u odgojno-obrazovnom procesu. Nedostaju u znanju uglavnom samo tri faktora:

1. Jasna ideologija tog oblika apostolata.
2. Nepoznavanje sadržaja pjesmarica.
3. Metodologija primjene glazbe, odnosno način učenja novih popjevaka.

Još je Pio XII. u svojoj enciklici »Musicae sacrae disciplina« u t. 17. istakao da svi oni koji ne samo skladaju glazbu već i oni koji njome upravljaju ili je izvode, pjevajući ili svirajući, svi oni izražavaju istiniti i pravi apostolat »te će i primiti u obilju od Krista Gospodina nagrade i počasti određene za apostole«. Nedavno ste, vjerojatno, pročitale i riječi Ivana Pavla II. upućene redovnicama (10. XI. 78.): »U crkvi je Vaša prisutnost nezamjenjiva. Ona mora biti također izvor posebnog apostolata. Taj apostolat je tako bogat i tako različit da mi je teško nabrojiti sve oblike, područja i smjerove rada.« Tu je Papa, vjerojatno, između ostalog mislio i na glazbu.

Glazba može biti primijenjena u katehezi na dva načina:

1. Tako da djeca sudjeluju aktivno, pretežno pjevajući.
2. Relativno pasivno, slušajući.

Glazba, aktivno primijenjena, služi:

1. kao pomoćno sredstvo pri učenju osnovnih kršćanskih istina. Dakle, kao pomoćno pedagoško sredstvo. Tu, uglavnom, služe instruktivne popijevke (npr. deset zapovijedi Božjih prepjevano u stihove i uglazbljeno itd.). Pio XII. o tim popijevkama kaže »da i mala djeca nalaze znatnu pomoć za poznavanje, ljubav i pamćenje naših vjerskih istina, ako već u ranoj dobi nauče ove svete popijevke. Katehetskom apostolatu to također donosi znatnu korist.«

2. Vokalne skladbe kao sredstva za sudjelovanje u liturgiji. Naučeni repertoar osposobljava djecu da aktivno sudjeluju u liturgiji pjevajući liturgijske popijevke.

Popijevka može biti i molitva na početku i na kraju kateheze.

3. Glazba kao sredstvo za njegovanje društvenosti, pozitivnih međuljudskih odnosa, učenjem duhovnih zabavnih popjevaka, ali dobrih. Tu je uvijek problematičan izbor tih popjevaka kod onih katehisticica koje nemaju solidnu glazbenu naobrazbu i barem osrednju glazbenu kulturu. Te sestre bi se trebale, pri izboru popjevaka, posavjetovati s glazbenim stručnjacima.

U glazbi se može sudjelovati i relativno pasivno, slušajući:

1. Glazba kao popratno emocionalno i meditativno sredstvo koje potencira djelovanje slika (dijafil-mova) iz Kristova života i života svetaca, ilustracije biblijskih tekstova, razne pozitivne zgode iz kršćanskog života itd.

2. Slušanje glazbe kao estetski doživljaj. Npr. kao nagrada iza kateheze, ili u raznim priredbama.

Budući da se u katehezama glazba pretežno njeguje pjevajući, prema Stefaniju (vidi: Gelineau, *Pastoralna teologija liturgijskih slavljaja*), to pjevanje:

1. Izražava osjećaje. Ton je jači od čiste riječi.
2. Pjevanje ima i simboličko djelovanje: dobrovoljnost, darovanost.
3. Pjevanje stvara zajednicu, učvršćuje jedinstvo skupine. Pjevanjem se djeca prilagođuju zajednici u melodiji (intervali, ritam), tekstu, tempu pjevajući »una voce«.

Uz jedinstvo daje i osjećaj pripadnosti. Potpomaže jednodušnost. Napominjem da i slušanjem glazbe svaki pojedinac postaje dio zajednice (disciplina slušanja).

4. Pjevanje u zajednici stvara blagdansko, svečano raspoloženje. Kad treba biti, da zaista i bude slavljje, pjevanje treba biti neusiljeno i slobodno, tj. dobro naučeno i prihvaćeno.

5. Pjevanje djeluje estetski, razvija osjećaj za lijepo. No, samo tada kada je skladba zaista lijepa!

6. Odgaja u glazbenom smislu.

Eto, za vaše djelovanje uz pomoć glazbe postoji niz realnih mogućnosti. Iskoristite ih, jer su vama dane, i to sada, u ovim uvjetima života i rada, danas. Zato nemojte čekati nekakve bolje uvjete rada (dvoranu, glazbala itd.). Vaše subjektivno djelovanje na ovom području treba biti planirano prema realnim mogućnostima. U nadi iščekivanja rezultata vašega rada vi nemate Faustov čarobni plašt, ali imate — uz svoju bistru pamet, razum i hvalevrijednu marljivost — zajamčenu pomoć samog Svemogućeg Stvoritelja. Ne zaboravite da vi katehisticice tražeći adekvatne putove kršćanskog odgoja djece i primjenjujući ih u katehezi mijenjate i sebe i svijet oko sebe — i djecu pa i njihove roditelje, ako održavate redovite roditeljske sastanke. Ali, što ako ne idete adekvatnim putovima, prokušanim, ako ne primjenjujete načela koja je Crkva postavila čak i u pjevanju, načela koja je psihologija i didaktika preporučila na temelju stoljetnih eksperimenata na generacijama živih ljudi? Eksperimentirate li i vi na živim ljudima, na djeci, uz rizik promašaja? Ne vjerujete li svim onim autoritetima, koji su živjeli i radili prije vas i postavili jasna načela rada, koja treba primjenjivati ako želite uspjeh u radu. Ukoliko je vaš rad uspješniji, utoliko se umanjuje lutanje mladih ljudi, traženje istine kroz patnje, krv i suze, utoliko se smanjuje ljudska glupost, isprazno djelovanje i uklanja besmisao egzistencije. U tom vam može pomoći glazba. Zašto?

* Predavanje održano na Zimskoj katehetskoj školi 1980.

Zato, jer propovijeda na doličan način, umjetnički način, riječ Božju i potpomaže, sugerira molitvu, pobožnost i uzvišene norme kršćanskog života. Krist, vječni život i put do njega — to su glavne smjernice vašeg djelovanja i na području glazbe. Sve »sub specie aeternitatis«, pod vidom vječnosti, a ne pod vidom jednostavnosti, primitivizma, veće privlačnosti itd. Nigdje do sada niste pročitali da su to norme crkvene glazbe ili bilo koje kršćanske umjetnosti: degradacija, dekadencija, spuštanje na nižu razinu zbog veće i lakše razumljivosti i privlačnosti nezrelih, neukih i neupućenih. Umjetnost — a pjevanje je umjetnost — mora uzdizati, oplemenjivati, produhovljavati, odgajati djecu koja su vam povjerena, a to znači da mora i sama biti viša od ljudi kojima služi. Danas se lako sprijetelimo s profanim, svjetskim, i mjerimo svete stvari, pa i liturgijsku glazbu, profanim mjerilom. Kad bi bilo drugačije, zar bi se na tzv. »misama mladih« čulo toliko zabavnih »šansona«?

Obnovite i dopunite svoja mišljenja, a stavove korigirajte. Vrijeme je. Filozof Bloch kaže da svako oskudijevanje (to vrijedi i za popijevke) traži ispunjenje. Tako i vas nužda tjera da mislite što ćete pjevati s djecom, da pronalazite nešto novo, mnogi misle čak i neotkriveno. To je u redu jer »sve što egzistira mora biti upućeno prema nečemu«. A prema čemu je upućena vaša glazba u katehezi? Da li ona uopće postoji u vašem radu? Pomažete li vi, ss. katehiste, mladom čovjeku uz pomoć plemenite glazbe da se uzdigne iznad strojeva i materije kojoj čovjek danas robuje? Nastojite li, da uz pomoć glazbe, mladi čovjek današnjice osjeti da je Božje biće, određeno ne za primitivizam, već za velike Božje planove na obnovi i uređenju lica zemlje i odnosa među ljudima? Znam da su to tvrde riječi i da će ih malo čč. ss. katehista poslušati. Ali drugog puta nema! Mislim, ispravnog, konstruktivnog puta. Vrijedno bi bilo o tome promisliti!

Kad birate popijevke za svoj repertoar mislite na to da temelji koje vi trebate izgraditi ili preobraziti uz pomoć glazbe jesu ljudske duše, a duše po svojoj prirodi teže k savršenosti u svakom pogledu. Popijevka, koju ćete sutra staviti na svoj repertoar, ne smije biti samo umjetnički izgrađena, mora i druge izgrađivati! Vrhovni Svećenik uputio Vam je prije nepune dvije godine i ove riječi: »... od vremena do vremena borite se s neizbježivim okolnostima: bilo da se radi o naglim socijalnim promjenama jedne zemlje, bilo o malom broju i starenju vaših članova, ili o »vjetru« istraživanja i beskrajnih pokusa, zahtjevima mladih itd... Budite prihvatljive za sve te stvarnosti. Uzmite ih ozbiljno, no nikad tragično. Tražite mirno i postepeno rješenja, jasna i hrabra...« (Članicama Unije viših redovničkih poglavara 16. XI. 1978.). »Izabrale ste takav način života da slijedite vrednote koje nisu samo ljudske, iako i njih treba cijeniti prema njihovoj pravoj vrijednosti... Nemojte nikada zaboraviti da ljudsko biće nije određeno samo svojom zemaljskom dimenzijom...« (Meksičkim redovnicama 27. I. 1979.).

Pod vidom ovih riječi Vrhovnog Svećenika možemo s Th. de Chardinom reći da treba, i u glazbi, ići prema gore i prema naprijed. Prema gore u vjeri, nadi i ljubavi kao bitnim sadržajima svih odgojnih, instruktivnih i liturgijskih popjevaka, i prema naprijed u savršenijim oblicima, u konstruktivnijim sadržajima i adekvatnijim izražajima. Takve bi trebale biti skladbe koje pjevate s djecom!

A kakve su mnoge od njih?

Tu se nameće pitanje jedinstvene pjesmarice za

hrvatsko jezično područje. O potrebi takve opsežne, što potpunije liturgijske pjesmarice do sada je u časopisu Sv. *Cecilija* dovoljno rečeno. Premda je, vjerojatno, još uvijek u prodaji *Nova crkvena pjesmarica* u obliku drugog izdanja pod nazivom *Hrvatska crkvena pjesmarica*, ona nije dovoljna za pokriće repertoara u svim obredima tokom cijele liturgijske godine.

Kad je stupio na snagu propis Crkve da se od ožujka 1967. g. uz službeni latinski jezik uvodi nacionalni jezik u liturgiju svakog naroda, a to je značilo da se mogu pjevati liturgijski tekstovi u misi i ostalim liturgijskim obredima kod nas na hrvatskom jeziku, mi smo tada imali vrlo mali broj liturgijskih popjevaka i pučkih misa na hrvatskom jeziku. Što se je tada počelo događati kod nas, a događa se, nažalost, još uvijek? Mladi svećenici, puni energije, poleta, možda i dobre volje, ali premalo znanja o crkvenoj glazbi, posebno o našoj i općenito crkvenoj glazbenoj baštini, za koju je i II. vatikanski koncil izrekao jasnu smjernicu u t. 114. gl. VI. konstitucije o liturgiji: »Blago svete glazbe treba najbrižljivije čuvati i gajiti« — ti mladi svećenici i bogoslovi, često podržavani i od odgovornijih faktora, počeli su provoditi i u liturgiju uvoditi strane duhovne popijevke, koje nisu bile skladane za liturgiju. To su radili, vjerojatno, i zbog nepoznavanja ili ignoriranja pozitivnih zakona, propisa i uputa o crkvenoj glazbi. Žalosno, ali istinito, jer se to i danas događa. Počele su nicati najprije razne zbirke zabavnih, lakih, općenito duhovnih skladbi iz kojih su kasnije nastajale pa i danas nastaju razne župske pjesmarice, nažalost za liturgijsku upotrebu. Mnoge od njih su prave svaštare, a pri njihovom sastavljanju ponegdje su kumovale i čč. sestre.

Sjetimo se samo nekoliko novijih takvih pjesmarica. Npr. *Pjevajte s nama* — Crkvena pjesmarica — Stenjevec 1976. u kojoj, između ostalog piše i ovo: »... izdajemo ovu internu, župsku pjesmaricu«. Mislim, da interne župske pjesmarice nema i da je svaka tiskana pjesmarica javna, za opću javnu upotrebu, tim više što dalje u predgovoru piše: »Nudimo je vama kao poticaj i sredstvo sudjelovanja u pjevanju kroz cijelu liturgijsku godinu«. Dakle, to je ipak »liturgijska« pjesmarica. Samo ukratko da vidimo sadržaj ove pjesmarice, mnoge druge su vrlo slične ovoj. To je potrebno zbog toga da bi razgovor iza ovog referata bio što plodniji i konstruktivniji i da jednom shvatimo da se strane duhovne skladbe ne mogu i ne smiju nazivati tradicionalnim hrvatskim crkvenim pučkim popjevkama, kako to u predgovoru ove pjesmarice piše: »Iz naše bogate hrvatske baštine pučkog pjevanja izabrali smo sve pjesme koje su ustaljene u srcima naših vjernika, koje se pjevanjem prenose iz generacije u generaciju.« Uz vrlo blag kriterij prosuđivanja od 217 pjesama barem 50 nije za liturgijsku upotrebu. Posebno ističem da su popijevke nabacane, bez reda, jer su sve izmiješane, naročito u odsjeku pod nazivom »prigodne«, što je očit znak da je pjesmaricu sastavljao nestručnjak. Tu je i *Tebe Boga hvalimo*, dva puta tiskano, i *Za vsaku dobru reč* i opet dva puta *Lijepa naša* i *Runolist* i *De colores* (ova je zacijelo »hrvatska«) uz naše vrlo vrijedne stare pučke popijevke kao što su *K tebi oči podižemo*, *Zdravo budi Kraljice* itd. Iza ovih slijede *Mi ćemo pobijediti*, *Cesta* itd., jasno i stara »hrvatska« *John Brown*, u prijevodu *Kriste u Tvoje ime* s pripjevom *Glory*. Riječ »Glory« pisana je ipsilonom, što je dokaz da je ova popijevka zaista »hrvatska«. O ovoj pjesmarici dosta. Napominjem sa-

mo da ima, nažalost, i »imprimatur« koji je podijeljen bez prethodnog konzultiranja mjerodavnih faktora na području crkvene glazbe. Konačno, u ovom po malo kaotičnom stanju crkvene glazbe možda to nije ni potrebno.

Da spomenemo od mnogih još samo dvije pjesmarice. Prva je pjesmarica *Hrvatske molitvene popjevke* izdanje K.S. i Naša ognjišta 1977. U njoj je čak i ovo napisano: »Zbirku *Hrvatske molitvene popjevke* posvećujemo... obljetnici... 800 godina dokumentiranog postojanja hrvatskih molitvenih popjevki...« Stručni suradnici su bili: teološki, jezični, za notografiju i za naslovnu stranu. Glazbenog stručnog suradnika nema! Možda više nije ni potreban. Ta, danas se svatko razumije u crkvenu glazbu. Dosta je da zna udarati nekoliko akorda na gitari. U ovoj svaštari od pjesmarice stavlja se uz bok, kao ravnopravne i jednakovrijedne pjesmarice i *Cithara Octochorda* (iz 1701. god., 1723. i 1757. god.) i *Jutro života* (1971.), *Hrv. crkveni kantual* (1934.) i *Ta svijetla* (1973). U prvom dijelu: Redovne molitvene popjevke — izmiješane su i misne i pričesne, čak i Molitorova *O duša naših hrano* kao hrvatska pučka(!) popijevka. Izmiješane su i korizmene popjevke i adventski himan i Duhu svetom i himna bivše Kat. akcije *Hoćemo Boga* i *Bliže o Bože moj* (također »hrvatska«) i *Srcu Isusovu* i *Tebe Boga hvalimo* i *Lijepa naša* i *Oče naš* i niz zabavnih duhovnih šansona sa *Marana tha* (ovo je sigurno nova hrvatska riječ). U božićnim popijevkama je, kao i obično, niz stranih popjevaka, a među marijanskim popijevkama je i vinska popijevka *Puna srca pune čaše* pod nazivom *K suncu prosi*. Među popijevke za djecu uvukla se je čak i popijevka koju pjeva jedan naš poznati šansonjer, *Kad bi svi ljudi na svijetu*.

Što da kažemo o *Hrvatskoj crkvenoj pjesmarici* koju je izdao Naddušobrižnički ured u Frankfurtu 1976. g. u zajednici s KS? U njoj se hrvatska glazbena kultura prikazuje u krivom svjetlu. Ta pjesmarica je ujedno i mali liturgijski priručnik za naše svećenike i radnike u Njemačkoj, koja ima kompletni Red Mise, Sakramenat Krsta, Sakramenat Pokore, Sakramenat Ženidbe i blagoslovne molitve. I — premda je liturgijski priručnik — sadrži i 15 »šansona« u drugom dijelu, koji nosi naslov »Hrvatski crkveni napjevi za razne prigode«. A ti tzv. »hrvatski« napjevi su, između ostalih bisera kiča, i *De colores* i *John Brown (Glory)*, čak i *Hej, Zakeju, hej lupežu* (navodno prevedena austrijska popjevka), jasno i »naše« stare — samo neke da nabrojim — *Oj Djetešce, Djetešce nam se rodilo, Tiha noć, Spasitelj, dobri Isukrste, Hoćemo Boga, K suncu prosi vsaka roža* itd. I sve to, nažalost, »dozvolom crkvenih vlasti«. Tako barem piše. Možda ja imam kriv stav o tome, a također i crkveni glazbenici, posebno oni koji su okupljeni u Institut za crkvenu glazbu. Možda zaista treba liturgiju pretvoriti u zabavu, a crkve u zabavišta!? Ili nam zaista treba prava liturgijska glazba i jedinstvena, što potpunija liturgijska pjesmarica.

Čini se kao što ni, prividno, koralno pjevanje više nije potrebno u liturgiji, tako ni stručno izobraženi crkveni glazbenici više nisu potrebni, jer njih mjerodavni faktori Crkve kod nas, izgleda, više ne trebaju. Ni njih, ni njihovih savjeta, njihove suradnje. Izdavači crkvenih pjesmarica, pa čak i oni koji daju

»imprimatur«, više ne pitaju za mišljenje o pojedinim skladbama crkvene glazbenike. A zašto i bi tražili mišljenje stručnjaka, kad se danas u mnogim, srećom ne svim, crkvama u liturgiju pripušta i takva glazba, koja nije prikladna niti za zabavljački koncertni podij, jer bi tamo sigurno bila isfućkana, a u crkvi ju vjernici strpljivo moraju podnositi čekajući bolje dane. Da li ste se ikada zapitali zašto mnogi vjernici dolaze na recitirane, a ne na pjevane mise ili mise s pjevanjem? Kod kuće biraju glazbeni program u širokom dijapazonu radio-stanica i to vrhunsku kvalitetu glazbenih izvedbi. Mogu birati i gramofonske ploče i televizijske emisije i magnetofonske, odnosno kasetofonske snimke, a u crkvi moraju slušati često jedan repertoar crkvene glazbe u trećerazrednoj izvedbi.

Trebalo bi, možda, naći novi izražaj — posebno u tekstu — prikladan za današnjeg čovjeka. No, je li to laka, zabavna duhovna glazba? Čini se da smo ušli u razdoblje diletantizma u crkvenoj glazbi, glazbene nestručnosti odgovornih ljudi u Crkvi i — zbog neshvaćanja biti liturgije — tendencije k profaniziranju crkvene glazbe. Našem Stvoritelju ne dajemo više najbolje plodove na području crkvene glazbe, povodeći se za glazbenim pomodarstvom, a pod isprikom da je to moderna glazba, suvremeni način izražavanja, pa prema tome tako i slavimo, častimo i zahvaljujemo Bogu na tzv. suvremeni način. Čiji način? Afrički, američki ili zabavno-evropski? Silom prihvaćeni ili nametnuti tuđi ili svoj vlastiti? Zar zaista nemamo dovoljno prikladnih skladbi? Ili nismo dovoljno angažirali pjesnike i skladatelje? Ili možda crkveni glazbenici ne primaju za svoj posao adekvatnu materijalnu nagradu? Ili vi, sestre katehiste, nemate jasan program rada na ovom području liturgijske glazbe? Ili vam je ideologija crkvene glazbe u krizi? O svemu tome bismo se trebali otvoreno i temeljito porazgovoriti.

Mudri Ivan Pavao II. prošle godine vam je uputio sljedeće riječi, koje pri kraju ovog predavanja ističem: »Čovjeku su često puta potrebne duge godine da bi dobio svjetlost za razumijevanje nekog događaja, da bi našao odgovor na određeno pitanje.« Možda ćete definitivan odgovor o glazbi u katehezi naći tek nakon niza promašaja ili uspjeha. A što ako budu uslijedili samo porazi? Možda će nam tada biti jasnije da Bog može od naših zajedničkih i pojedinačnih poraza izvesti konačno svoju pobjedu. A što onda ako nas budu pratili sami uspjesi? Svaki uspjeh Vam može dati poticaj za nova ostvarenja, najprije na području izgrađivanja same sebe, a tek tada na području odgoja i obrazovanja djece putem kateheze, jer — što nemate, ne možete dati!

I da završim s nadom, jer je cijeli ovaj zimski katehetski tečaj pod znakom nade. Nada u uspjeh je nužni uvjet Vaših ostvarivanja. Treba samo znati kako raditi da se uspije. Zato ćemo iza ovog predavanja upoznati laganu, suvremenu metodu učenja nove popijevke s djecom ili pukom. U kršćanskoj nadi Vi dobivate snagu da stvarate, da izgrađujete svijet odgajajući u kršćanskom duhu buduće generacije (tu i glazba ima svoje važno mjesto) usmjeravajući ih na konačni smisao života, rada, patnje. Još, na kraju samo jednu misao za meditaciju: nemojte se nikada pitati ima li glazba u ovom i ovakvu obliku Vašega rada budućnost, već da li ona čini budućnost. Potvrđan odgovor bit će putokaz u vašem radu!